

La mort de llengües i cultures

M. Carme Junyent es pregunta la raó de la desaparició de llengües i cultures.

La seva resposta apunta cap a la llei del més fort. Les cultures més agressives s'han imposat sobre la resta de comunitats humanes.

Segurament, allò que caracteritza de manera més notable la ciència en el nostre tombant de segle és l'orientació ecològica. L'anàlisi de les relacions entre espècies, i d'aquestes amb l'entorn, ha impregnat, també les humanitats i, així, aquests darrers anys hem vist com s'anaven desenvolupant una ecologia de la ment, una ecologia de les relacions, una ecologia del comportament, una ecologia humana, una ecologia cultural i una ecologia del llenguatge. A aquestes, hi podríem afegir una ecofilosofia, una ecoteologia i tantes altres, amb el denominador comú de l'estudi de la interacció i la relació entre elements diversos. La història de la ciència ha demostrat a bastament que el manlleu indiscriminat d'una teoria científica a un camp diferent d'aquell en què s'ha originat pot tenir resultats desastrosos, i n'és un exemple prou clar la incorporació de la teoria de l'evolució a la lingüística i a l'antropologia, la qual va portar la jerarquizació de llengües i cultures en una escala segons el seu grau de desenvolupament, que encara ara ens costa de superar. Per això, quan s'incorpora l'orientació ecològica a les humanitats, cal tenir present un tret distintiu fonamental: si en les espècies viues la lluita per l'existència porta la supervivència dels més forts, i els fenòmens d'adaptació impliquen la substitució d'uns òrgans per uns altres, en l'àmbit de les humanitats no hi ha cap "espècie" (i pel que fa al cas, cap llengua o cap cultura) qualitativament més forta que una altra, i, a més a més, els canvis no han de ser substitutoris, sinó que poden ser perfectament acumulatius.

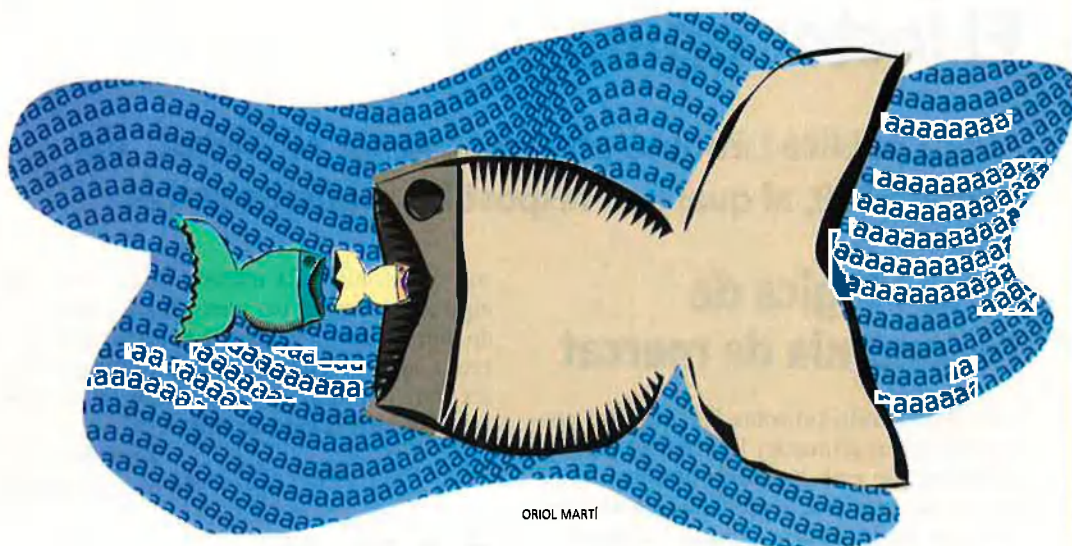
La igualtat de totes les llengües i cultures –o, per dir-ho de manera més precisa, la no superioritat o inferioritat de cap d'elles respecte a les altres– és un fet sobre el qual la lingüística i l'antropologia ha aportat proves suficients (malgrat alguns lingüistes i antro-

M. Carme Junyent i Figueras. Doctora en Filologia Romànica per la Universitat de Barcelona. Cursos d'estudis africans a les universitats de Marburg, Colònia i Los Angeles. Professora titular de lingüística general a la Universitat de Barcelona. Membre del Comitè d'Experts de la Conferència Mundial de Drets Lingüístics. Autora dels llibres: *Les llengües d'Àfrica* (1986), *Les llengües del món* (1989), *Vida i mort de les llengües* (1992), *Las lenguas del mundo. Una introducción* (1993), *Estudis africans* (en premsa).

pòlegs); però aquest coneixement no sembla que hagi ajudat gaire a la preservació de les seves diverses manifestacions. Si pensem que algunes previsions indiquen que durant el segle XXI s'extingirà el 90% de les llengües que encara es parlen ara –i que ja són moltes menys que no les que es parlaven fa vint-i-cinc anys–; i si pensem que quan una llengua es mor, generalment abans s'ha mort la cultura que vehiculava, no sembla pas difícil concloure que el reconeixement de la igualtat no ha servit de gran cosa a l'hora de preservar la diversitat. I tot això és encara més incomprendible, si pensem en el caràcter acumulatiu de la cultura, la qual cosa hauria de permetre la coexistència de les més diverses formes culturals.

La primera pregunta que s'acut quan es contempla aquest procés d'homogeneïtzació és per què. Per què desapareixen llengües i cultures? Què pot fer que elements culturals desenvolupats com a mitjà d'adequació a un entorn determinat siguin substituïts per uns altres de foranis, i que llengües en les quals s'ha rebut l'afecte, el coneixement i la tradició dels avantpassats siguin abandonades per comunitats senceres? I la resposta té molt a veure amb la "lluita per la supervivència". Efectivament, a mesura que han anat augmentant els contactes entre les diverses comunitats humanes, aquelles que han desenvolupat tradicions més agressives, i que compten amb prou mitjans per a imposar-se a les altres, han intentat de difondre el propi model cultural. Sovint no n'hi ha hagut prou amb les armes per a aconseguir aquesta implantació, i aleshores s'han hagut de posar en marxa processos d'aculturació que amb els procediments més diversos (des de la conversió a la fe, fins al suborn més descarat) han anat creant una consciència col·lectiva segons la qual tot allò que no pertany al model cultural

ORIOL MARTÍ

dominant és inútil, primitiu, etc. i, sobretot, barra el pas al progrés econòmic. Ningú que aspiri a "sobreviure" en un món així no podrà fer-ho, si s'entesta a mantenir la seva llengua, per exemple, i, tenint en compte això, són molts els parlants que opten per no transmetre la llengua pròpia als fills, amb la bona fe de no deixar-los una eina que els farà més nosa que servei.

Però les conseqüències d'aquest tipus de desenvolupament són força imprevisibles, per més que els efectes del trencament amb la tradició cultural ja es comencen a detectar, i generalment es manifesten en la desorientació moral dels individus. L'antropologia ja s'ha encarregat de descriure aquesta patologia col·lectiva, coneguda per "anomia" i que de moment és un dels generadors més notables de tot tipus de delinqüència. La conclusió sembla òbvia, per més que molts la titllaran de catastròfica: quan els desarrelats siguin més forts que els difusors del model cultural, la lluita per la supervivència farà un tomb i seguirà regles diferents. Totes aquestes prediccions ja apareixen en els estudis econòmics, sociològics, antropològics, etc., però sembla evident que aquest és un destí que valdria la pena de capgirar. La qüestió està ara a saber si l'orientació ecològica de les humanitats pot aportar res per canviar el curs dels esdeveniments.

La perspectiva ecològica ens fa veure tant la cultura com la llengua com a instruments creats per adaptar-se a l'entorn; i, de fet, és aquesta característica la causa principal de la diversitat: cada comunitat crea els instruments necessaris per a sobreviure i un índex (la llengua) per a referir-se a aquests mateixos instruments i a l'entorn. És per això que l'homogeneïtzació cultural i lingüística pot tenir conseqüències tan greus, perquè desproveeix les comunitats dels mitjans de subsis-

tència i els que els proporciona en canvi són generalment inadequats. I aquí tenim una de les grans paradoxes de la nostra època: si d'una banda es constata que la substitució lingüística té com a motor principal la millora de la posició econòmica i social dels parlants, l'efecte principal és la degradació de la comunitat. Es per això que una orientació ecològica en l'anàlisi d'aquests fenòmens pot proporcionar un instrument d'avaluació que expliqui, entre més coses, l'efecte que pot tenir en la comunitat una suma de decisions individuals, i les conseqüències que pot tenir per a la humanitat la substitució de cadascuna de les llengües.

Però no n'hi ha prou d'alertar sobre les conseqüències del desarrelament. Cal que les comunitats adquireixin consciència del potencial que té la llengua que estan a punt d'abandonar. No és difícil d'adonar-se que les pressions per a abandonar la llengua vénen de qui té el poder i en vol més; per tant, suprimir la llengua implica suprimir la força que ens dóna la consciència de la nostra història i de la nostra tradició. El manteniment de la llengua pròpia ens fa més lliures en la mesura que ens preserva un espai que cap altre poder no pot ocupar. I hem d'esperar que aquest espai de llibertat ens faci respectuosos amb les altres llengües, tan valuoses per a les comunitats que les parlen com la nostra ho és per a nosaltres. La lleialtat lingüística no ha de ser excloent, sinó que ha de reforçar la solidaritat i el respecte als altres, i la perspectiva ecològica en la cultura ens pot proporcionar nous models que facin possible la comunicació sense renunciar a la diversitat. Tant de bo que hi siguem a temps, perquè, del que no hi ha dubte, és que serà molt més enriquidor per a tots viure en un món format per comunitats lliures que no pas per desarrelats.

M. Carme Junyent

